

Олександр Олександрович ТРИГУБ,
аспірант Інституту історії, етнології
та правознавства імені О. М. Лазаревського
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т. Г. Шевченка (Чернігів)

СТОРИНКИ СІМЕЙНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО НОБІЛІТЕТУ: РОДИНА ФЕДОРА ГРИГОРОВИЧА ТУМАНСЬКОГО

У статті висвітлено біографію одного з маловідомих представників козацької старшини другої половини XVIII ст. бунчукового товариша Ф. Г. Туманського, його родини та нащадків. За допомогою архівних та опублікованих джерел зроблено спробу з'ясувати основні етапи життєвого шляху представників цієї гілки роду. На прикладі родини Туманських розглядаються актуальні проблеми дослідження біографій представників українського нобілітету кінця XVIII–XIX ст.

Ключові слова: Туманські, козацька старшина, «нова сімейна історія», родина, дворянство, Російська імперія.

This paper deals with the biography of Fellow of the Standard Fedir H. Tumansky, one of the little-known representatives of the Cossack *starshyna* (officers) in the second half of the eighteenth century, as well as of his family and descendants. With the aid of archival and published sources, it attempts to find out the main stages in the lives of members of this branch of the family. Using the Tumansky family as his example, the author discusses current problems in the study of biographies of representatives of the Ukrainian nobility in the late 18th and 19th centuries.

Keywords: the Tumanskys, the Cossack *starshyna*, 'new family history', family, nobility, Russian Empire.

В статье освещена биография одного из малоизвестных представителей казацкой старшины второй половины XVIII века бунчукового товарища Ф. Г. Туманского, его семьи и потомков. При помощи архивных и опубликованных источников сделана попытка выяснить основные этапы жизненного пути представителей этой ветки рода. На примере семьи Туманских рассматриваются актуальные проблемы исследования биографий представителей украинского нобилитета конца XVIII–XIX вв.

Ключевые слова: Туманские, казацкая старшины, «новая семейная история», семья, дворянство, Российская империя.

Елітарні верстви українського суспільства на сучасному етапі розвитку історичної науки дедалі частіше стають

об'єктами досліджень, адже створення колективних біографічних портретів визначних родин є важливою складовою історіографічного процесу. Водночас, розвиток історичної науки нині характеризується удосконаленням уже існуючих методів дослідження. Так, одним із перспективних напрямів може слугувати так звана «нова сімейна історія», дослідницька перспектива якої полягає, перш за все, у комплексному вивченні родини та соціокультурних аспектів її історії [2, с. 3]. Значний інтерес становить, зокрема, сімейна історія нобілітованого російським урядом на зламі XVIII–XIX ст. козацько-старшинського роду Туманських. Навіть незважаючи на помітне зростання інтересу дослідників до історії роду та окремих його представників, загальний стан історіографії цієї проблеми навряд чи можна вважати задовільним. Хоча ще в XIX ст. відомий знавець української минувшини О. М. Лазаревський, говорячи про рід Туманських, відзначив, що це «фамилия интересная» [24, с. 220]. Його думка вже в XX ст. була підтримана О. П. Оглоблиним, який писав, що Туманські «й маєтків особливих не нажили, і злочинів особливих не робили» [24, с. 220]. На жаль, на тлі більш відомих родичів і відсутності науково опрацьованої широкої джерельної бази низка гілок цього знаного роду досі залишається малознаною. Тому, метою даної статті стало відтворення життя та діяльності одного із «призабутих» представників роду – Федора Григоровича Туманського (бл. 1731–1807 рр.) та його нащадків.

Рід Туманських вів своє походження від «полського шляхтича» Тимофія Гнатовича Туманського, який близько 1678 р. переселився на Лівобережну Україну й осів у Борисполі, де одружився на представниці роду Дарицьких. Коло 1710 р. (у деяких джерелах — 1701 р.) «в бывшую моровую язву» Т. Г. Туманський разом із дружиною та синами Федором і Петром [17, арк. 1] занедужав і помер, «оставя по себе малолетнего сына Григория Тимофеевича Туманского» [31, л. 3]. Останній від шлюбу з А. К. Журовською мав п'ятеро синів — Василя (нар. бл. 1720 р.), Андрія (нар. бл. 1727–1928 рр.), Йосипа (нар. бл. 1729 р.)¹, Федора (нар. бл. 1731 р.) та Івана

¹ Дата 1732 р., яку наводять у своїх працях О. П. Оглоблин і В. Л. Модзалевський, найімовірніше, хибна, адже за списком студентів Києво-Могилянської академії Й. Г. Туманському в 1745 р. було 16 років [19, арк. 216].

(нар. бл. 1740 р.), а також трьох дочок — Олену, Тетяну та Анастасію. З них найстарший — Василь був останнім генеральним писарем Гетьманщини; Андрій пішов слідами батька і був протопопом у м. Басань; Йосип присвятив життя цивільній службі, яку завершив на посаді голови Новгород-Сіверської палати карного суду в чині статського радника; Іван — секретар Сенату, голова Київської казенної палати, статський радник, письменник та перекладач кінця XVIII ст.

Ф. Г. Туманський розпочав службу 18 червня 1760 р. у Київській полковій канцелярії у чині значкового товариша [39]. Очевидно, не без допомоги брата Василя — «главного тогдашнього дельца» в Генеральній військовій канцелярії [21, с. 161], уже за рік (27 вересня 1761 р.) він отримав чин військового товариша [18, арк. 6]. 30 липня 1764 р. Федора Туманського призначають київським полковим осавулом замість М. Шума, а дещо згодом обирають членом Генерального військового суду від Київського полку [12, с. 47]. Перебуваючи на цій посаді, Ф. Г. Туманський керував будівельними роботами на кордоні з Польщею (1767 р.), а напередодні приїзду імператриці Катерини II, виконував різні урядові доручення. Крім, того він брав участь у російсько-турецькій війні 1768–1774 рр. і в бойових діях проти так званої Барської конфедерації (1769 р.). У 1770–75 рр. Ф. Г. Туманський був задіяний також під час ліквідації епідемії чуми на Україні [18, арк. 6]. 20 лютого 1780 р. він отримав чин бунчукового товариша.

Після ліквідації Гетьманщини Ф. Г. Туманський зумів пристосуватися до нових суспільно-політичних реалій. Спочатку, протягом 1782–85 рр., він працював на посаді засідателя Козелецького повітового суду й незабаром отримав чин колезького асесора [18, арк. 6]. У 1785–96 рр. Ф. Г. Туманський був предводителем дворянства Козелецького повіту. Згодом його обрали підкоморієм того ж таки повіту з наданням чину надвірного радника.

З 1798 р. Ф. Г. Туманський проживав у м. Козельці, де і помер 11 жовтня та був похований 12 жовтня 1807 р. у місцевому Преображенському соборі [20, с. 141].

Підвалини майбутнього сімейного домену родини Ф. Г. Туманського були закладені ще у 70-ті рр. шляхом викупу батьківського спадку. Так, 18 лютого 1772 р. Василь і Йосип Туманські свою частку «полку Переяславского в мес-

течку Басани и в других местах сотни Басанской жилых домах, мельницах, лесных угодиях, пахотных и сенокосных полях, такоже полку Киевского в сотне Бобровицкой имеющих лесах, да в сотне Козелецкой на Козарской гребле мельнице и других тамо в Козаре грунтах по неспособности владению» [32, л. 18] продали братам Федорові та Андрію. А 15 квітня 1773 р. вони викупили у брата Івана за 500 руб. і його частку в Переяславському полку [32, л. 20–21].

Згідно з іменним указом від 29 грудня 1776 р. Ф. Г. Туманському було пожалувано близько 400 кріпосних у с. Гута. Крім того, у Козелецькому повіті він володів 56 отриманими у спадок у м. Басані та придбаними (у 1795 р. у с. Бригінці — 301, Козельці — 22, с. Скрипчині — 6, с. Одинці — 7 і хут. Кошинах — 4) кріпосними. Тому сумнівним видається думка деяких дослідників, про те, що загалом, він мав усього близько 400 душ.

Ф. Г. Туманський був одружений на дочці земського судді М. С. Лутай. У найбільш повному на сьогодні родоводі Туманських, вміщеному в «Малороссийскому родословнику» В. Л. Модзалевського, міститься інформація, що від цього шлюбу подружжя мало четверо дітей: Івана (бл. 1762 р.) — секунд-майора, засідателя Київського верхнього земського суду та предводителя дворянства Козелецького повіту (1812–1817 рр.); Андрія (бл. 1763 р. – 12 травня 1808 р.) [11, арк. 20] — служив у Тверському карабінерному полку та закінчив службу ротмістром; Григорія (2 жовтня 1772 – 9 лютого 1836) [20, с. 139] — підпоручика, учасника російсько-турецької 1787–1791 рр. і війни 1812 р., за яку в 1814 р. був нагороджений пам'ятною бронзовою медаллю, протягом 1815–1818 рр. обіймав посаду судді в Козелецькому повіті, а в 1821–1824 рр. був хорунжим у тому самому повіті [20, с. 139] та Антона (бл. 1774–1838 р.). Останній розпочав службу 6 січня 1793 р. у Кінному полку вахмістром, звідки за рік випущений у статських справах капітаном. 7 липня 1795 р. знову був прийнятий на військову службу ротмістром Катеринославського кірасирського полку, яку закінчив 11 жовтня 1797 р. Згодом, А. Ф. Туманський отримав бронзову медаль за участь у війні 1812 р. [18, арк. 9]. Протягом 1821–24 рр. він обіймав посаду хорунжого у Остерському повіті, а в 1832–38 рр. був предводителем дворянства того ж таки повіту. З 12 вересня 1831 р. по 2 липня 1832 р. А. Ф. Туманський займався забезпеченням

місцевої людності від епідемії холери. У його володінні знаходилося с. Гута Козелецького повіту, де він мав дерев'яний будинок, 220 душ кріпосних і 800 десятин землі [16, арк. 6]. Окрім того, за ним були записані 38 кріпосних у с. Скрипчин Остерського повіту (1834 р.) і 150 селян, отриманих у спадок в Остерському та Козелецькому повітах, а також близько 70, придбаних самостійно. Помер А. Ф. Туманський у м. Остер, де і був похований [8, арк. 1063].

Виявлені у Державному архіві Чернігівської області матеріали містять відомості ще про двох синів Ф. Г. Туманського. Зокрема, в метричній книзі Преображенської церкви м. Козельця виявлено записи від 6 серпня 1783 р. за № 30 про смерть «Павла, сына бунчукового товарища Федора Туманского», померлого у віці 16 років [9, арк. 63] та від 17 березня 1784 р. за № 17 про смерть «Илли, сына бунчукового товарища Федора Туманского», який помер у віці 15 років [10, арк. 64 зв.].

Серед дітей Ф. Г. Туманського найбільш численна родина була у А. Ф. Туманського, який мав семеро синів — Федора, Антона, Миколу, Андрія, Григорія, Михайла та Семена. Крім того, у метричній книзі Преображенської церкви м. Козельця за 1804 р. є запис про смерть «младеницы Софии, дочери ротмистра Антона Туманского», яка померла у віці двох років [10, арк. 38]. Остання, очевидно, була дочкою саме А. Ф. Туманського.

Доля його синів склалася по різному, тому дослідження їх біографій дає змогу отримати додаткову інформацію про життя пересічного українського дворянина ХІХ ст.

Найстарший із синів А. Ф. Туманського — Федір народився близько 1802 р. [18, арк. 12]. Освіту здобув спочатку в Московському благородному університетському пансіоні, а потім закінчив курс Московського університету. В історію вітчизняної культури Ф. А. Туманський увійшов як автор вірша «Птичка». Під час навчання він, однак, не виявляв жодних творчих здібностей, про що свідчив, зокрема, його однокурсник М. В. Юзефович: «Я застала в пансіоне Туманского уже на выходе, но хорошо сохранил в памяти его наружность — жирную, довольно неуклюжую, природы обломовской. Он хорошо учился, постоянно читал, но ни до его выхода, ни после, я ничего не слышала о его литературных опытах. А у нас литература стояла впереди, и все занимавшиеся ею

были на виду... По строгости ли к себе серьёзного дарования или по обломовскому отвращению от налагаемого извне труда только... он литературной известностью в пансионе не пользовался» [40, с. 729–731]. Товариші по навчанню також характеризували Ф. А. Туманського як «человека в высшей степени скромного и до крайности молчаливого» [41, с. 13].

Після закінчення університету Ф. А. Туманський переїхав до Санкт-Петербурга і 21 жовтня 1821 р. вступив на службу до Департаменту духовних справ Міністерства закордонних справ у чині колезького регістратора [14, арк. 426]. Прослуживши на цій посаді чотири роки, 8 травня 1825 р. він подав заяву про звільнення. Втім, поза службою залишався недовго, і вже 12 вересня 1825 р. був переведений у Департамент податей і зборів того самого міністерства [14, арк. 426]. За характеристикою сучасників, Ф. А. Туманський був тихим небагатослівним чиновником і користувався повагою колег. Саме під час служби у Департаменті він зблизився з Л. С. Пушкіним, який, за словами сучасників, «знал и любил его» [40, с. 731]. Останній навіть передав йому рукопис творів свого брата — так звану «тетрадь Всеволожского», що зберігалась у Ф. А. Туманського до самої смерті. Л. С. Пушкін, вочевидь, посприяв встановленню його дружніх відносин із А. А. Дельвігом і Є. А. Баратинським та входженню молодого поета у так званій «дельвиговский кружок».

Ф. А. Туманський бував на званих вечорах і з задоволенням відвідував садибу А. А. Дельвіга. Дружина останнього Софія Михайлівна у листопаді 1825 р. писала подрузі з Петербурга: «Один из наиболее приятных вечеров, которые я провела, был вечер на прошлой неделе: у нас были Плетнев, Пушкин и Туманский» [22, с. 270]. Саме на сторінках альманаху «Северные цветы» («собранного» бароном Дельвігом) Ф. А. Туманський опублікував свій перший вірш. Вочевидь, отримавши схвальні відгуки, наступного 1826 р. у тому ж таки виданні він оприлюднив ще чотири поезії: «Элегия» («Когда на зов души унылой»), «К увядающей красавице», «Молитва» і «Элегия». Усі вони доволі сентиментальні, у них звучать ноти розчарування життям і туга за минулим. У 1827 р. Ф. А. Туманський опублікував ще два вірші — «18 апреля» і «Птичка».

Останній вважався його своєрідною візитівкою та протягом тривалого часу був хрестоматійним твором росій-

ської літератури, згодом покладеним на музику багатьма композиторами. Ф. А. Туманський був також особисто знайомий з О. С. Пушкіним. Останній у 1826 р. захопився С. Ф. Пушкіною, образ якої Ф. А. Туманський відобразив у своєму вірші «Она черкеска собой», при цьому припустивши певну неточність, — нова фаворитка О. С. Пушкіна не була черкескою. Саме це в 1828 р. спонукало останнього відгукнутися віршем «Ответ Ф. А. Туманскому» («Нет, не черкешенка она»). У 1829 р. під час відвідин Одеси та Кишинева, Ф. А. Туманський написав вірш «Пушкин» (інші назви — «А. С. Пушкину» і «Поэт»). А 1830 р. на сторінках «Северных цветов» був опублікований останній із відомих на сьогодні віршів Ф. А. Туманського «Родина». З того часу його поетична діяльність припинилася. Вочевидь, це було пов'язано з активною державною службою, котра забирала багато сил і часу.

25 квітня 1828 р. Ф. А. Туманський вирушив на південь до м. Ясси, де отримав призначення у штат канцелярії «Полномочного Председателя Диванов Княжеств Молдавии и Валахии». Його старанна служба не залишилася непоміченою, 31 грудня 1828 р. він отримав чин колезького секретаря. 31 травня 1831 р., внаслідок скорочення штату канцелярії, був переведений у тимчасовий відділ для завершення справ «Российского Управления в княжестве Валахия». 27 квітня 1832 р. нагороджений орденом Св. Анни 3-го ступеня, а за 2 місяці — 30 червня 1832 р. отримав нове призначення у штат канцелярії намісника Молдавії [14, арк. 426].

Зрідка приїжджаючи до Москви чи Петербурга, Ф. А. Туманський любив відвідувати світські вечори. Але, за спогадами сучасників, «сидя на званнях вечерах и журфиксах, поэт прямо поражал всех присутствующих своею необыкновенною молчаливостью» [41, с. 20–21] і навіть у достатньо вузькому колі спілкування рідко промовляв бодай слово, та якщо вже починав говорити, то завжди розповідав щось дуже цікаве. Цікавий епізод, що яскраво характеризував А. Ф. Туманського, наведено на сторінках «Русского архива»: Є. А. Баратинський і А. А. Дельвіг, прогулюючись по Невському проспекту, зустріли Ф. А. Туманського. На їх питання де він сьогодні планує обідати, останній показавши на небо, замріяно відповів: «Chez le grand Restaurateur» [13, с. 350].

15 березня 1834 р. Ф. А. Туманський за власним бажанням залишив службу (очевидно у зв'язку із братом Антоном,

про що йтиметься далі), але незабаром — у 1837 р. повернувся й отримав призначення у господарський департамент Міністерства внутрішніх справ «с прикомандированием для занятия в редакцию журнала оного Министерства» [14, арк. 426]. 17 квітня 1838 р. Ф. А. Туманський був переведений у Департамент державного майна молодшим столоначальником. Однак, не прослуживши там і року подав прохання про звільнення. 27 березня 1840 р. Ф. А. Туманський написав подання про направлення у відомство Азіатського департаменту Міністерства закордонних справ. А вже за рік знову опинився у Молдавії, де отримав посаду секретаря Російського консульства та чин колезького секретаря. Його служба в Кишиневі тривала близько 10 років і була доволі успішною. Згідно з указом Сенату від 1 квітня 1844 р. Ф. А. Туманський одержав чин надвірного радника, а за два роки — орден за бездоганну службу протягом 15 років. Під час відсутності консула він навіть деякий час керував російським консульством у Молдавії.

У 1851 р. Ф. А. Туманський одержав нове призначення на посаду генерального консула у Сербії, яка на той час перебувала у складній внутрішньополітичній ситуації. Князь О. Кара-Георгієвич після довгих вагань доручив посаду прем'єр-міністра І. Гарашанину, незважаючи на те, що уряд Російської імперії та особисто консул Ф. А. Туманський не підтримували його кандидатури. Новий прем'єр неприховано вороже ставився до втручання Росії у сербські справи. Надзвичайний посол Росії князь О. С. Меншиков, який на той час перебував у Константинополі, висунув вимогу, щоб О. Кара-Георгієвич негайно звільнив небажаного міністра. Аналогічне побажання озвучив і Ф. А. Туманський, однак, правитель Сербії ухилився від конкретної відповіді. Та коли консул пригрозив розривом дипломатичних відносин між країнами, якщо І. Гарашанина не буде звільнено протягом 24 годин, О. Кара-Георгієвич мусив погодитися [26, с. 347].

Утім, сербський уряд і надалі продовжував шукати підтримки у Англії й Франції та звернувся до їхніх урядів із прохання про захист від російського втручання у внутрішні справи країни. Після цих подій Ф. А. Туманський почав всіляко уникати офіційних стосунків із князем і членами сербського уряду [26, с. 349]. 5 липня 1853 р. він раптово помер у Белграді, де й був похований.

Усе своє життя Ф. А. Туманський присвятив державній службі, не особливо дбаючи про власне збагачення та домашнє господарство. Навіть його батьківський спадок станом на 1849 р. записаний як: «Черниговской губернии, Остерского уезда ненаселенной земли 400 десятин» [14, арк. 426].

Творчий доробок Ф. А. Туманського досить скромний і налічує всього десять віршів. Недаремно Д. Д. Языков, говорячи про нього, відзначив, «поэт Туманский... это имя мало знакомо для людей взрослых или ими основательно позабыто» [41, с. 1]. Причину цього дослідник вбачав насамперед у недоступності його творів так званій «средней публике» [41, с. 5]. Будучи людиною флегматичною та безтурботною, Ф. А. Туманський байдуже ставився до власних творів, адже «не испытывал тяготения ни к славе, ни к презренному металлу и потому крайне редко выступал в печати. Лишь по усиленным просьбам «альманашиков» (составителей альманахов), он решался изредка помещать на страницах издаваемых ими сборников то или иное свое произведение» [41, с. 5]. Але, як слушно зауважив М. В. Юзефович, Ф. А. Туманський «не был ничьим подражателем, потому что носил в себе самом готовый запас для поэтического творчества» [40, с. 731].

Ф. А. Туманський, безумовно, належав до найяскравіших представників роду. Зокрема, більше, ніж через століття по смерті, про нього, в числі інших, згадував у своїх мемуарах О. К. Туманський: «В роду нашем мне известны три фигуры, коих стоило бы упомянуть. Это поэт Федор Антонович Туманский, который был близко знаком с А. С. Пушкиным и встречался с ним в Кишиневе и Одессе; поэт Василий Иванович Туманский, написавший «Поле Бородинское», и тоже близкий друг А. С. Пушкина, Рылеева, братьев Бестужевых; наконец Федор Васильевич Туманский — автор десяти томника «Жизнь и деяния Петра Первого» [36, с. 7].

Надзвичайно драматично склалася доля іншого сина А. Ф. Туманського — Антона, котрий народився 13 квітня 1804 р. у Козельці [23, с. 74]. Свою нетривалу військову кар'єру він завершив у чині штаб-ротмістра. Про статську службу А. А. Туманського збереглися лише уривчасті відомості. Так, 6 жовтня 1826 р. він звернувся до Чернігівського цивільного губернатора П. Могилевського з проханням про виділення коштів на утримання Чемерської поштової станції [5, арк. 1].

А. А. Туманський був знайомий з О. С. Пушкіним, котрий, жартома, писав про нього: «Василий кроме стихов, ничего не крадет, а Антон крадет все, кроме стихов» [27, с. 253]. Скоріше за все, великий поет мав на увазі історію його кохання з дочкою героя війни 1812 р. генерал-майора П. Є. Кроміна — Олександром. 29 квітня 1834 р. на ім'я Київського військового, Подільського та Волинського генерал-губернатора В. В. Левашова надійшло повідомлення, що «дочь генеральши Кроминной, выходя из церкви, где она слушала обедню, была схвачена каким-то Туманским и, несмотря на крик ее и сопротивление, им увезена. У Васильковской заставы Туманский с помощью брата своего и слуги перенес ее в карету и поехал далее по Васильковской дороге» [37, арк. 1].

Київський земський справник разом із прапорщиком жандармського полку Міллером, дізнавшись, що А. А. Туманський разом із викраденою ним дівчиною переховуються у с. Лісники, відразу рушили туди. У будинку місцевого священика вони застали направленого для переслідування штаб-капітана Поповича, двоюрідного брата Кроміної та А. А. Туманського з двома братами та викраденою дівчиною. Захищаючи свою кохану від нападу, А. А. Туманський вигукнув: «Тогда меня здесь возьмете, когда 10 человек на месте положу или девицу неживую отдам!» [37, арк. 8–10]. Втім, після прибуття підкріплення, опір братів було зламано, а сам А. А. Туманський схоплений і відправлений на гауптвахту. Протягом кількох наступних днів Федір і Андрій Туманські приїздили до дому Кроміних, намагаючись поспілкуватися з обраницею свого брата.

Перебуваючи в ув'язненні, А. А. Туманський 2 травня 1834 р. написав В. В. Левашову лист, у якому виклав свою версію подій: «Уже Вашему Сиятельству известно о побеге со мной дочери генеральши Кроминной... завистник мой и искатель ее руки, один чиновник из главного штаба — Кушин, употребил все средства к погибели моей... Составлено было ложное прошение будто я увез ее насильно. Покровительствуемый генералом Карловым он осмелился именем Вашего Сиятельства подготовить доклад с неслыханным распоряжением... Они напали на меня, как разбойники, вырвали из объятий моих, женщину, которая любит меня до безумия и дерзнули, как преступнику связать мне руки, мне, русскому офицеру и дворянину!

У меня отнимают все средства к примирению с ее матерью. Вечером в тот же самый день, когда дочь ее бежала, она сжалилась над нами и дала торжественное свое согласие обвенчать нас назавтра в 9 часов в церкви Феодосия. Я ссылаюсь на генеральшу Перскую, которая назначена была посаженою матерью. Брат мой призван был к матери тогда для устройства сего брака. Племянник Кроминой, Г-н Рогоза был у меня вечером и говорил о приготовлениях на следующее утро, но в 4 часа по полуночи, комендант Главной квартиры, вопреки воле Гражданского правления, без письменной визы, именем Вашего Сиятельства, схватил меня в квартире моей и посадил меня на дворцовую гауптвахту, а к Г-же Кроминой был послан адъютант Гайворонский будто бы от Главнокомандующего с предложением остановить брак... Кушин безотходно перебивал в ее доме, он и другие его сообщники, клеветующие на меня самым низким образом, выставляя меня перед матерью извергом, развратником и злодеем, употребляют все подлости и козни и мать не решается благословить нас...» [37, арк. 3–4 зв].

Зважаючи на той факт, що А. А. Туманський перебував за ґратами, його брат Андрій 3 травня 1834 р. звернувся до генерал-губернатора В. В. Левашова з листом, у якому повідомив, що «чиновник Кушин, приймавчий явне участие в происшествии с братом моим, намеревается уехать за город вместе с генеральшей Кроминой» [37, арк. 11] і просив забронити їхній від'їзд до закінчення слідства.

Однак, родина Кроміних все ж таки залишала Київ і відбула в Тулу, де саме знаходився П. Є. Кромін. Туди також прибув і А. А. Туманський, якому, вочевидь, вдалось втекти з гауптвахти. Але його прохання про одруження з О. П. Кроміною було категорично відхилено. Як зазначено в матеріалах справи, з того часу А. А. Туманський, разом з одним із своїх братів та штабс-капітанами Тифліського полку Єлагіним і Глібовим, почали постійно приходити в дім Кроміних, погрожуючи всіх розстріляти. Сам же закоханий спробував підкупити прислугу, намагаючись передати листи своїй обраниці і, врешті-решт, погрожував застрелитися. В свою чергу, Кроміни писали численні скарги та звернення до місцевого керівництва з проханням заарештувати надокучливих «гостей» [3]. Ця історія, вочевидь, мала щасливий фінал, адже зважаючи на наявні документи, дружиною

А. А. Туманського значиться саме Олександра Павлівна Кроміна².

У травні 1845 р. А. А. Туманський звернувся до міністра внутрішніх справ із проханням видати паспорт для відправлення до Німеччини «для излечения болезни, дочь свою Ольгу (7 лет), с женою его Александрою Павловой и находящимися при ней в услужении митавскою уроженкою Доротеею Гутцейт и вольноотпущенным его человеком Иваном Афанасьевым Кривцовым» [29, л. 1–1 об.]. 21 травня 1845 р. відповідний дозвіл «Александре Туманской с малолетнею дочерью и прислугою» [29, л. 4–4 об.] було отримано.

11 лютого 1861 р. А. А. Туманський у листі до В. Ф. Одоевського застерігав останнього від допомоги грузинці М. Бедрідзі — «этой отъявленной мошеннице» [25, л. 1].

Після смерті А. А. Туманського близько 1864–65 рр. його дружина оселилась у Парижі. Вона товаришувала з багатьма представниками аристократичного суспільства, любила бувати на виставках і листувалася з О. І. Герценом [1, с. 86]. О. П. Туманська померла в жовтні 1900 р. у Парижі та була похована на кладовищі Батинйоль, про що свідчить відповідний запис: «Туманская, Александра, рожд. Кромина, р. 1818–1900 Batignolles» [35, с. 89].

Інший син А. Ф. Туманського — Микола народився 5 травня 1806 р. у с. Гута Козелецького повіту. Як і більшість молодих дворян, вступив на військову службу, яку розпочав 2 грудня 1824 р. унтер-офіцером Митавського драгунського полку та продовжив у 1828 р. корнетом Інгермандського гусарського полку. 28 січня 1831 р. через хворобу М. А. Туманський був звільнений зі служби у чині поручика [23, с. 74].

У 1840 р. він був призначений козелецьким повітовим справником. Платня звичайного чиновника була доволі скромною, тому М. А. Туманський вирішив спробувати власні сили у господарюванні та взяв в оренду Шепелицький маєток у Радомишльському повіті, який із 24 березня 1843 р. по 24 березня 1846 р. був у його повному адмініструванні. Однак, за цей час на ньому накопичилася недоїмка у розмірі 3552 руб. 21 коп. Для усунення цієї проблеми М. А. Туманський звернувся з поданням зробити відстрочку платежу, в результаті

² Принагідно зауважимо про неточність у «Малоросійському родословнику», де дружиною А. А. Туманського зазначена Анна Павлівна Кроміна.

чого Київській казенній палаті був даний відповідний припис розрахувати цей платіж на три роки, рахуючи з другої половини 1849 р., без сплати відсотків. Але з невідомих причин М. А. Туманський так нічого і не сплатив, тому, станом на 1 січня 1849 р., окрім недоїмки, йому була нарахована пеня у розмірі 1779 руб. 31 коп.

19 лютого 1852 р. Чернігівське губернське правління, спираючись на рішення Київської палати державного майна від 30 вересня 1851 р., видало розпорядження «о наложении на имя поручика Туманского ареста и описания оногo для обеспечения долга» [4, арк. 16]. У результаті розгляду справи М. А. Туманський навів власні аргументи, зазначивши, що маєток був відданий йому терміном на 12 років, а відібраний через три і «убытки произошли преимущественно от состояния инвентаря за 3 года до отдачи и не отработания по сему барщины крестьянами, умершими до вступления его — Туманского по владение» [4, арк. 33]. Однак зазначені доводи не задовольнили суд, і борг із року в рік зроставав. А згодом було ухвалене рішення про продаж майна М. А. Туманського: «Имущество это состоит в одном доме с землею в г. Козельце описанном на обеспечение недоимки с процентами 124 р. 50 коп.» [4, арк. 35]. Крім того при вступі в управління Шепелицьким маєтком М. А. Туманський продав 53 своїх кріпосних у м. Новій Басані, а згодом і свій маєток в с. Бригінці. Скоріш за все, після невдалих підприємницьких “експериментів” у власності М. А. Туманського та його дружини залишився лише родинний маєток у с. Гута Козелецького повіту. Ці борги не дали змоги йому в травні 1860 р. здійснити благородну справу — звільнити від кріпосної залежності «за верную службу и хорошее поведение» свою піддану М. П. Кравченко [38, арк. 3], адже все майно перебувало під арештом і «впредь до предъявления доказательств, что долги Туманского будут удовлетворены, отпускная действительною быть не может» [38, арк. 1].

Ще один син А. Ф. Туманського — Андрій народився 20 червня 1809 р. у с. Гута Козелецького повіту [18, арк. 12]. Як і його брати, він спочатку вступив на військову службу, яку завершив у чині поручика Олександрійського гусарського полку. Його кримінальна справа «о вызове на дуэль и обыгрании в карты подпоручика Олонкина и о других поступках отставного поручика Андрея Туманского» [30] була доволі

колеритним прикладом тогочасного судочинства, а матеріали з неї навіть опубліковані в «Юридическом вестнике, издаваемом Московским юридическим обществом» [34, с. 54–73].

Як виявилось під час слідства, протягом двох років А. А. Туманський разом зі своїми спільниками різними засобами змусили поручика І. П. Олонкіна видати кілька безгрошових боргових зобов'язань на суму 1 062825 руб., які згодом були перепродані третім особам. А коли останній вирішив звернутися до поліції, він пригрозив йому дуеллю. За характеристикою слідства, А. А. Туманський «принадлежал к обществу людей, промышляющих в Москве картежною игрою и переводом безденежных обязательств» [34, с. 60]. Тому не дивно, що незабаром він не лише програв у карти більшу частину отриманих грошей, а й наробив великих боргів, через що зазнавав постійних переслідувань із боку кредиторів. У 1838 р. в А. А. Туманського не залишилося жодного нерухомого чи рухомого майна, окрім самого необхідного одягу [34, с. 66]. 25 серпня 1839 р. за розпорядженням імператора його відправили до м. Саратова під суворий нагляд за «предосудительное поведение» [28, л. 1]. На місце А. А. Туманський прибув 4 жовтня того ж року [28 л. 6], але за клопотанням батька його перевели на постійне місце проживання до сімейного маєтку у с. Гута Остерського повіту «с учреждением строгого надзора» [6, арк. 2–3].

23 березня 1842 р. «для отобрания показаний к раскрытию истины, при производящемся там исследовании по делу о выданных подпоручиком Олонкиным на имя князя Юрия Салтыкова заемных письмах» [28, л. 14] А. А. Туманський під суворим наглядом мав бути направлений до Москви. Але він, хоча й перебував під наглядом поліції Чернігівської губернії, проте всіляко ухилявся від слідства та лише у березні 1846 р. прибув до Москви, де 13 березня був допитаний слідчим Любенковим. Останній «подвергнул его надлежащим опросам и дал ему с кем следовало, очные ставки, но найдя ответы его неудовлетворительными, назначил еще другое время для дополнительных опросов» [30, л. 1]. Втім, А. А. Туманський не чекаючи повторного допиту, 17 березня виїхав додому.

27 червня 1847 р. Московський військовий генерал-губернатор повідомив міністра внутрішніх справ, про те, що справа залишається не вирішеною через відсутність

А. А. Туманського [30, л. 1]. 8 липня 1847 р. на ім'я виконуючого обов'язки цивільного губернатора Чернігівської губернії надійшов лист від міністра внутрішніх справ Л. О. Перовського про негайну висилку А. А. Туманського до Москви для продовження розслідування справи [30, л. 3–4]. Після того як листування з Остерським земським судом не принесло бажаних результатів, до повіту був відправлений квартальний наглядач Чернігівської міської поліції Корнієнко, який з'ясував, що А. А. Туманський «оказался больным, почему подвергаем был освидетельствованию сначала на месте через городского врача, потом в Черниговской Врачебной Управе и когда по освидетельствовании, действительно оказался больным, чрез что не мог быть высылаемым в Москву» [30, л. 5–6 об].

Земському справнику Остерського повіту було доручено здійснювати суворий нагляд за станом здоров'я А. А. Туманського, і, як тільки він одужає, негайно вислати його до Москви. У зв'язку з явним затягуванням справи, в м. Остер був відправлений член Чернігівської лікарської управи Томашевський. Але А. А. Туманського в місті вже не було. Як з'ясувалося в ході слідства, «поручик Туманский из Остерского уезда выехал в город Козелец, а Козелецкая Городская полиция сообщила, что Туманского в городе Козелец не оказалось; и по частным сведениям известно, что он 20 июля выехал из Козельца в город Ромнь» [30, л. 5–6 об]. 13 серпня 1847 р. Чернігівський цивільний губернатор розпорядився негайно знайти А. А. Туманського та відправити до Москви [30, л. 5–6 об].

Особистий контроль над справою здійснював міністр Л. О. Перовський. Він надіслав 3 вересня 1847 р. лист на ім'я Полтавського цивільного губернатора з вимогою знайти А. А. Туманського й отримав наступну відповідь: «Туманский во время существовавшей в сем городе (Ромни — О. Т.) Ильинской ярмарки, хотя был в том городе, но квартиры нигде не нанимал и по окончании ярмарки выехал в г. Козелец» [30, л. 8–9]. Лише 22 жовтня 1847 р. А. А. Туманського схопили та, під наглядом квартального наглядача Чернігівської міської поліції Корнієнка, відправили до Москви [30, л. 12–12 об].

У березні 1849 р. А. А. Туманський подав скаргу на ім'я Чернігівського цивільного губернатора П. І. Гессе з приводу утисків, яких зазнавав від приставлених до нього нагляда-

дачів. Згодом скаржився на повільний розгляд його справи з євреєм Біргером про відібрання в нього майна. Розгляд справи, втім, затягнувся внаслідок відсутності самого позивача. 30 листопада 1849 р. його спробувала знайти місцева поліція, але де він перебував було невідомо [7, арк. 2]. А. А. Туманський помер 10 липня 1860 р. і був похований на центральному кладовищі у м. Козельці [20, с. 138].

Григорій Антонович Туманський народився 20 грудня 1811 р. у с. Гута Козелецького повіту [23, с. 75]. 22 грудня 1826 р. вступив на службу канцеляристом до Козелецького повітового земського суду [16, арк. 6]. З 11 грудня 1829 р. — унтер-офіцер Єлизаветградського уланського полку. У квітні 1833 р. його розжалувано у рядові з втратою дворянства та направлено у Гусарський герцога Лейхтенбергського полк. 2 липня 1840 р. Г. А. Туманський був переведений у Кабардинський егерський полк, а 2 липня 1841 р. за відвагу, виявлену у війні проти горців, отримав чин унтер-офіцера. 18 січня 1842 р. його направили до Першого Малоросійського козачого полку, згодом, 6 грудня 1842 р., — у Нижньогородський драгунський полк. 13 жовтня 1844 р. Г. А. Туманський був звільнений зі служби через поранення, 21 березня 1845 р. Височайшим наказом йому було надано чин колезького регістратора, а 2 липня 1851 р. повернуте дворянське звання. Г. А. Туманський помер 2 листопада 1873 р. у Варшавському військовому шпиталі [23, с. 75].

Семен Антонович Туманський народився 27 квітня 1827 р. у родинному маєтку в с. Гута [18, арк. 12]. Навчався у Чернігівській гімназії (1838 р.), після закінчення якої 13 лютого 1843 р. вступив юнкером у Бугський уланський полк, а 11 червня 1846 р. був переведений корнетом Вознесенського уланського полку в Пруссії [15, арк. 427]. У складі полку С. А. Туманський брав участь у придушенні Угорського повстання 1849 р. Зокрема, після вступу російської армії на територію Австрії, він 2 червня 1849 р. був відправлений «в Главную квартиру действующей армии к начальнику Главного штаба армии в должности ординарца» [15, арк. 427]. 6 червня С. А. Туманський взяв участь у сутичці з передовими загонами ворога, за що отримав орден Св. Анни 4-го ступеня з написом «За хоробрість». Із 17 червня у складі діючої армії здійснив марш від м. Тиси, який закінчився 21 червня битвою при Дебрецені. За виявлену відвагу С. А. Туманський

був нагороджений орденом Св. Анни 3-го ступеня з бантом. 15 серпня він приєднався до свого полку й 22 вересня повернувся на територію Росії. Окрім зазначених нагород, за угорську кампанію С. А. Туманський отримав медаль «За усмирение Венгрии и Трансильвании 1849 г.» [15, арк. 427], а 26 серпня 1856 р. — бронзову медаль на Андріївській стрічці на честь війни 1856–57 рр. 19 липня 1851 р. він перейшов на цивільну службу, отримав чин губернського секретаря (з 1 лютого 1856 р. — колезький секретар) і був призначений чиновником із особливих доручень у Калишському митному окрузі. 31 травня 1854 р. переведений до Завихостського митного округу [15, арк. 427]. 26 червня 1856 р. — до м. Ковно для боротьби з контрабандою, а 9 липня 1857 р. відправлений у розпорядження начальника Одеського митного округу [33, л. 156 об.—163]. За гарну службу С. А. Туманський неодноразово отримував грошові заохочення: 1851 р. — 100 руб., 1852 р. — 150 руб., 1853 р. — 135 руб., 1854 р. — 75 руб., 1855 р. — 135 руб., 1856 р. — 75 руб., 1857 р. — 125 руб. [33, л. 156 об.—163]. У с. Бригинці Козелецького повіту йому належали 30 кріпосних. С. А. Туманський був одружений із дочкою дійсного статського радника Марією Геккель, від шлюбу з якою мав доньок Надію (нар. 3 жовтня 1854 р.) та Олександрю (нар. 9 лютого 1856 р.) [33, л. 163].

Про інших дітей А. Ф. Туманського — Михайла, який народився 14 вересня 1825 р. у с. Гута Козелецького повіту [23, с. 75], та Івана, який народився 30 липня 1810 р. у с. Олбин Остерського повіту [23, с. 75], документальні відомості, на жаль, відсутні.

Як бачимо, нововиявлені документи не лише дали змогу відтворити життя та діяльність представників децю «призабутої» дослідниками гілки роду Туманських, а й тим самим доповнили наші уявлення про буття українського нобілітету.

1. Герцен, А. И. Собрание сочинений [Текст]. В 30 т. Т. 27. Письма 1860—1864 годов. Кн. 1 / А. И. Герцен ; [ред. Я. Е. Эльсберг и И. Г. Птушкина]. — М. : Изд-во АН СССР, 1963. — 406 с.
2. Голубчик Г. Д. Рід Марковичів-Маркевичів у культурно-громадському житті України: «нова сімейна історія» [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / Голубчик Ганна Данилівна. — Д., 2003. — 20 с.
3. Государственный архив Российской Федерации, ф. 109, оп. 64, д. 284, 22 л.

4. *Держархів* Чернігівської області, ф. 127, оп. 17, спр. 4091.
5. *Держархів* Чернігівської області, ф. 128, оп. 1, спр. 2903.
6. *Держархів* Чернігівської області, ф. 128, оп. 1, спр. 7845.
7. *Держархів* Чернігівської області, ф. 128, оп. 1, спр. 12198.
8. *Держархів* Чернігівської області, ф. 133, оп. 1, спр. 215.
9. *Держархів* Чернігівської області, ф. 679, оп. 12, спр. 309.
10. *Держархів* Чернігівської області, ф. 679, оп. 12, спр. 310.
11. *Держархів* Чернігівської області, ф. 679, оп. 12, спр. 311.
12. *Ділова документація Гетьманщини XVIII ст. : зб. документів* [Текст] / упоряд., авт. передм. та комент. В. Й. Горобець ; вступ. ст. В. В. Панасенко ; відп. ред. Л. А. Дубровіна. – К. : Наук. думка, 1993. – 392 с.
13. *Из тетради* выписок, заметок, воспоминаний и пр. Н. В. Путяты (о Туманских) [Текст] / [соч.] Н. В. Путяты // Русский архив. – 1863. – Кн. 1. – Вып. 4. – С. 350.
14. ІР НБУВ, ф. II, № 16629.
15. ІР НБУВ, ф. II, № 16630.
16. ІР НБУВ, ф. II, № 16631.
17. ІР НБУВ, ф. II, № 16632.
18. ІР НБУВ, ф. II, № 16894.
19. ІР НБУВ, ф. 160, спр. 172.
20. *Козелецький* військовий некрополь : біогр. довідник / склав Іван Дивний. – К. : [б. в.], 1997. – 181 с.
21. *Лазаревский А. М.* Исторический очерк Полтавской Лубенщины [Текст] / А. М. Лазаревский // Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца. – 1896. – Кн. 11. – С. 34–203.
22. *Модзалевський В. Л.* Малоросійський родословник [Текст]. Т. 5, вип. 2 // В. Л. Модзалевський ; [ред. кол.: С. В. Шурляков (відп. секретар) та ін. ; упорядкув.: В. В. Томазов]. – К. : [б. в.], 1998. – 96 с.
23. *Модзалевский В. Л.* Пушкин и его современники [Текст] : избр. тр. (1898–1928) / В. Л. Модзалевский ; [сост. и примеч. А. Ю. Балакина]. – СПб. : Искусство-СПБ, [1999]. – 576 с.
24. *Оглоблин О. П.* Люди старої України [Текст] / О. Оглоблин. – Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1959. – 326 с.
25. ОР РНБ, ф. 539, оп. 2, д. 1084.
26. *Попов Н. А.* Россия и Сербия : ист. очерк рус. покровительства Сербии с 1806 по 1856 год [Текст]. Ч. 2. После Устава 1839 года / [соч.] Нила Попова. – М. : Изд. К. Солдатенкова ; Тип. Грачёва и Комп., 1869. – 663 с.
27. *Поэты 1820–1830-х годов* [Сборник] В 2 т. Т. 1 / сост. Вадим Вацуро. – М. : Сов. писатель, 1972. – 792 с.
28. РГИА, ф. 1286, оп. 7, д. 53.
29. РГИА, ф. 1286, оп. 9, д. 1097.
30. РГИА, ф. 1286, оп. 10, д. 1021.
31. РГРА, ф. 1343, оп. 30, д. 3351.
32. РГИА, ф. 1343, оп. 30, д. 3358.
33. РГИА, ф. 1349, оп. 3, д. 2284.
34. *Решение* Московского окружного суда по делу о взыскании с наследников поручика Олонкина по обязательствам законносовершённым, но оспоренным выдачею их лицам, состоящим в сообществе с дур-

- ною целью против Олонкина и других [Текст] // Юридический вестник, издаваемый Московским юридическим обществом. – Г. 1 1867/1868. – 1867. – Кн. 4. – С. 54–73.
35. *Русский* некрополь в чужих краях [Текст] / [В. Андерсон] ; [изд.] Великий князь Николай Михайлович. – Петроград : Тип. М. М. Стасюлевича, 1915. – 101 с.
36. *Туманский С. К.* Полёт сквозь годы [Текст] / С. К. Туманский. – М. : Воениздат, 1962. – 231 с.
37. *ЦДІАК України*, ф. 442, оп. 141, спр. 201.
38. *ЦДІАК України*, ф. 486, оп. 9, спр. 349.
39. *ЦДІАК України*, ф. 736, оп. 1, спр. 212.
40. *Юзефович М. В.* Из памятных заметок М. В. Юзефовича (Ф. А. Туманский и Д. В. Давыдов) [Текст] / [соч.] М. В. Юзефовича // *Русский архив*. – 1874. – Кн. 2. – Вып. 9. – С. 728–734.
41. *Языков Д. Д.* Фёдор Антонович Туманский : (его жизнь и поэзия) [Текст] : ист.-лит. очерк : С приложением всех стихотворений Ф. А. Туманского и библиографии о нём / [соч.] Димитрия Языкова (Д. Я.-Ш.). – М. : Универ. тип., 1903. – 29 с.

Тригуб О. О. Сторінки сімейної історії українського nobilitetu: родина Федора Григоровича Туманського.

У статті висвітлено біографію одного з маловідомих представників козацької старшини другої половини XVIII ст. бунчукового товариша Ф. Г. Туманського, його родини та нащадків. За допомогою архівних та опублікованих джерел зроблено спробу з'ясувати основні етапи життєвого шляху представників роду. Автор простежує на прикладі одного покоління вибір життєвих орієнтирів представниками роду: військова чи державна служба, ведення власного господарства чи протизаконна діяльність. Зроблено стислий огляд творчої спадщини «призабутого» поета XIX ст. Ф. А. Туманського. На прикладі родини Туманських автор розглядає актуальні проблеми дослідження біографій представників українського nobilitetu кінця XVIII–XIX ст.

Автор доходить висновку, що навіть незважаючи на зростання кількості публікацій, присвячених окремим представникам роду Туманських, їм все ще «не щастить в українській історіографії», біографії окремих представників роду і надалі потребують ґрунтовного вивчення, а сама родина – окремого дисертаційного дослідження.

Ключові слова: Туманські, козацька старшина, «нова сімейна історія», родина, дворянство, Російська імперія.

Tryhub, O. O. Family history pages of the Ukrainian nobility: The family of Fedir Hryhorovych Tumansky.

This paper deals with the biography of Fellow of the Standard Fedir H. Tumansky, one of the little-known representatives of the Cossack *starshyna* (officers) in the second half of the eighteenth century, as well as of his family and descendants. With the aid of archival and published sources, it attempts to find out the main stages in the lives of members of the family. The author uses the example of one generation of the family to trace the life choices of its

members: military or civil service, their own estate management or illegal activities. The paper also gives a short survey of the creative legacy of Fedir A. Tumansky, an 'almost forgotten' poet of the 19th century. Using the Tumansky family as his example, the author discusses current problems in the study of biographies of representatives of the Ukrainian nobility in the late 18th and 19th centuries.

The author concludes that despite the increase in the number of publications devoted to individual members of the Tumansky family, they still 'have no luck in Ukrainian historiography,' and biographies of individual members of the family require further thorough study, while the family itself deserves an individual thesis.

Keywords: the Tumanskys, the Cossack *starshyna*, «new family history», family, nobility. Russian Empire.

Тригуб А. А. Страницы семейной истории украинского нобилитета: семья Федора Григорьевича Туманского.

В статье освещена биография одного из малоизвестных представителей казацкой старшины второй половины XVIII в. бунчукового товарища Ф. Г. Туманского, его семьи и потомков. При помощи архивных и опубликованных источников сделана попытка выяснить основные этапы жизненного пути представителей этой ветки рода. Автор прослеживает на примере одного поколения выбор жизненных ориентиров представителями рода: военная или государственная служба, ведение собственного хозяйства или незаконная деятельность. Сделано краткий обзор творческого наследия «призабытого» поэта XIX в. Ф. А. Туманского. На примере семьи Туманских рассмотрены актуальные проблемы исследования биографий представителей украинского нобилитета конца XVIII–XIX вв.

Автор приходит к выводу, что, даже не смотря на возрастание количества публикаций, посвященных отдельным представителям рода Туманских, им «все еще не везет в украинской историографии», биографии отдельных представителей рода и в дальнейшем требуют тщательного изучения, а сам род – отдельного диссертационного исследования.

Ключевые слова: Туманские, казацкая старшины, «новая семейная история», семья, дворянство, Российская империя.